

4.

KO PLAĆA ZELENU TRANZICIJU?

Pravedna tranzicija znači i pravedno finansiranje

Prelazak na čistu energiju, održivu privredu i zaštitu prirode zahteva velika ulaganja. Pitanje nije da li su ta ulaganja potrebna. Pitanje je: **ko ih finansira?**

Da li najveći deo troškova snose građani kroz **nove kredite i poreze** ili oni koji **najviše zagađuju** i ostvaruju **najveći profit** korišćenjem prirodnih resursa?

Na konferenciji FfD4 u Sevilji zemlje Globalnog juga poručile su da zelena tranzicija neće biti pravedna ako se finansira prvenstveno novim zaduživanjem država, dok najveći zagađivači i multinacionalne kompanije ne doprinose dovoljno javnim prihodima.

Ako se tranzicija finansira isključivo novim dugovima ili povećanjem troškova za građane, rizik je da će dodatno povećati društvene nejednakosti.

Organizacije iz Globalnog juga zato traže da **najveći deo troškova snose oni koji ostvaruju najveći profit** i koji najviše doprinose klimatskim promenama – kroz **pravednije oporezivanje velikih kompanija, ekstraprofita i velikog bogatstva**.

Srbija u brojkama

1

Evropska unija je najveći donator energetskom sektoru Srbije, sa **više od milijardu evra** bespovratnih sredstava od 2000. godine, dok novi Plan rasta za Zapadni Balkan predviđa dodatnu finansijsku podršku regionu.

2

Istovremeno, Srbija finansira deo zelene tranzicije i kroz kredite međunarodnih finansijskih institucija. Na primer:

100 miliona evra

zajma Evropske investicione banke za zelene investicije EPS-a (2024).

153,7 miliona evra

zajma Svetske banke za reformske politike zelene tranzicije (2025).

3

Prihodi od ekoloških poreza u Srbiji iznosili su oko

305 milijardi dinara

(3,7% BDP-a) u 2024. godini, ali najveći deo tih prihoda čine akcije na gorivo i porezi koje plaćaju građani i privreda kroz potrošnju energije, dok su naknade za zagađenje i korišćenje prirodnih resursa znatno manje.

Na poledini: Šta traže organizacije civilnog društva i da li u Srbiji zaista važi princip „zagađivač plaća“?

Šta organizacije civilnog društva traže?

Organizacije poput CEKOR-a, RERI-ja, Koalicije 27, mreža Pošumimo Vojvodinu i Nacionalni Konvent o EU i drugih smatraju da finansiranje zelene tranzicije mora biti pravičnije i transparentnije.

Tražimo da država:

- ✓ primenjuje princip „zagađivač plaća“ pravilno i na pun način;
- ✓ objavljuje koliko kompanije plaćaju po osnovu naknada za korišćenje prirodnih resursa i zagađenje;
- ✓ javno prikazuje kako se troše sredstva prikupljena od ekoloških naknada;
- ✓ obezbedi da se ta sredstva namenski koriste za zaštitu životne sredine, sanaciju zagađenih područja, unapređenje kvaliteta vazduha i vode i razvoj lokalnih zajednica.

Danas građani teško mogu da utvrde koliko je novca naplaćeno od zagađivača i da li je taj novac zaista uložen u zaštitu životne sredine.

DA LI U SRBIJI ZAISTA VAŽI PRINCIP „ZAGAĐIVAČ PLAĆA“?

Princip „zagađivač plaća“ znači da troškove zagađenja i korišćenja prirodnih resursa treba da snosi onaj ko ih stvara – a ne građani.

Da bi ovaj princip funkcionisao, potrebno je da:

- ✓ naknade budu dovoljno visoke da podstiču smanjenje zagađenja;
- ✓ kompanijama bude isplativije da ulažu u čistije tehnologije nego da plaćaju naknade;
- ✓ prihodi od ekoloških naknada budu transparentni i namenski korišćeni za zaštitu životne sredine;
- ✓ građani mogu da vide koliko je novca naplaćeno i kako je potrošen.

Šta je problem u Srbiji?

Brojne organizacije civilnog društva, a naročito organizacija Ekološki centar Stanište iz Vršca, upozoravaju da sadašnji sistem ne ostvaruje u potpunosti cilj ovog principa. Naknade za pojedine vrste zagađenja i korišćenje prirodnih resursa često su niske i ne predstavljaju dovoljan podsticaj za smanjenje zagađenja. Ako je jeftinije platiti naknadu nego sprečiti zagađenje, princip „zagađivač plaća“ ne ostvaruje svoju svrhu. Cilj nije da država naplati naknadu, već da zagađenja bude manje.

Istovremeno, nije dovoljno transparentno koliko je sredstva prikupljeno i da li su ona zaista uložena u zaštitu životne sredine.

Šta organizacije predlažu?

- ✓ povećanje naknada tamo gde one ne odražavaju stvarne troškove zagađenja;
- ✓ jaču primenu principa „zagađivač plaća“ i „korisnik plaća“;
- ✓ vraćanje jasnog namenskog karaktera sredstvima od ekoloških naknada kroz promenu zakona;
- ✓ obavezno godišnje javno izveštavanje koliko je novca naplaćeno i na koje projekte je utrošen.

Disclaimer: Ovaj tekst je pripremio Centar za ekologiju i održivi razvoj (CEKOR) u okviru projekta „Serbian FFD4 Campaign“, koji je podržan kroz evropski projekat „Connecting the Dots“, koordinisan od strane organizacije EURODAD i finansiran od strane Evropske unije u okviru programa DEAR. Za sadržaj ove publikacije isključivo je odgovoran CEKOR i on ne odražava nužno stavove Evropske unije, organizacije Eurodad ili drugih partnera na projektu.

Co-funded by
the European Union